

Utfordringer for moderne kinesiske bibeloversettelser

THOR STRANDENÆS

Bibeloversettelse har i svært mange land vært en integrert del av den kristne kirkes misjonsvirksomhet. Også norske misjonærer har virket som bibeloversettere, like til ganske nylig.¹ Og selv om det kun er et par slike som har vært involvert i oversettelse til kinesiske språk,² har norske kristne gjennom mer enn hundre år vært opptatt av bibelspredning i Kina og spørsmål i tilknytning til kinesisk bibeloversettelse.³

Det er med kinesiske bibeloversettelser som med andre viktige oppgaver – for å komme frem til tilfredsstillende svar må man stille de rette spørsmål. Spørsmålene – eller spørsmålet – må ikke nødvendigvis være kompliserte for treffe kjernen i et problem. Jo bedre sakskomplekset er kjent, desto enklere kan det være å formulere et treffende spørsmål.

Når jeg i det følgende skal gi en oversikt over noen av de hovedutfordringer som moderne kinesiske bibeloversettelser står overfor, er det imidlertid ikke nok å stille ett hovedspørsmål. Det må flere til. Og disse må igjen stilles på bakgrunn av den historisk-kulturelle utviklingen i Folkerepublikken Kina samt den utviklingen som bibeloversettelse i Kina har gjennomgått. Det sier seg selv at det ikke er mulig innenfor rammen av en oversiktsartikkel å gå i dybden på hvert område. Interesserte lesere må derfor søke supplerende litteratur samt informasjon på de elektro-

niske nettstedet som det er henvisning til i sluttnotene. Likevel vil det jeg her skriver, være tilstrekkelig dekkende til å få et inntrykk av hva utfordringene eller problemfeltene hovedsakelig består i. Av praktiske grunner vil jeg konsentrere meg om fire hovedutfordringer og noen delutfordringer i tilknytning til hver av disse. Det dreier seg om (1) språkvalg, (2) historisk-politiske og (3) økumeniske utfordringer samt (4) utfordringer av praktisk oversettelsesmessig karakter.

Før jeg tar for meg hoved- og delutfordringene, er det imidlertid nødvendig å presentere og besvare to grunnleggende spørsmål – spørsmål og svar som har betydning for det jeg vil komme inn på senere i presentasjonen.

Det første spørsmålet kan formuleres slik: vil Bibelen noen gang kunne foreligge i sin endelige utgave på kinesisk? Her er svaret nei. Saken er nemlig den, at så lenge kinesisk språk lever og utvikler seg, og så lenge det er mulig å lese og oversette grunntekstene på forskjellige måter, vil det stadig være behov for nyoversettelser eller revisjoner av tidligere oversettelser. Bare på denne måten kan man ta tilbørlig hensyn til språkutvikling og nye behov hos målgruppene så vel som utviklingen på forskningsfronten i bibelvitenskapene. I det øyeblikk oversettelsen foreligger – og i en del år fremover – vil den nok kunne gjøre god nytte for seg. Men i takt med at kinesisk tale- og skriftspråk utvikler seg, og hver gang det skjer viktige nyvinninger innenfor bibelvitenskapene av betydning for lesning og forståelse av tekstene, foreldes oversettelsene. Da øker i tilsvarende grad behovet for revisjon og nyoversettelse. *Endelig* blir derfor aldri noen oversettelse. Enhver oversettelse har kun tidsbegrenset varighet, selv om enkelte oversettelser vil kunne være aktuelle over lengre tid enn andre.⁴

Også på det andre spørsmålet kan det gis et enkelt svar. Spørsmålet kan formuleres slik: vil Bibelen noen gang foreligge i en god kinesisk oversettelse?⁵ Svaret er et betinget ja. Både har det forekommet og vil det i fremtiden kunne forekomme gode kinesiske oversettelser. Betingelsen for at en kinesisk oversettelse skal kunne karakteriseres som god, er at den forholder seg adekvat til så vel (1) grunntekst og (2) kinesisk språkutvikling som (3) til oversettelsens antatte eller aktuelle målgruppe og brukerkontekst. Å forholde seg *adekvat* betyr i denne sammenheng

- at det i oversettelsen benyttes et allment akseptert tekstgrunnlag for GT og NT; videre at det legges slike lese- og oversettelsesmåter av grunntekstene til grunn, som har bredest mulig oppslutning i de bibelvitenskapelige forskningsmiljøene;
- at det i oversettelsen benyttes moderne standard kinesisk eller en standard for hvert av de kinesiske minoritetsspråk, som ikke er gammelmodig (arkaiserende) eller følger grunnspråkernes grammatikalske eller syntaktiske standard – såkalt "translational";
- at teksten på mottakerspråket er tilpasset det kulturnivå som anvendes i oversettelsens aktuelle målgruppe eller brukerkontekst.⁶

Kinesisk – oversettelse til hanspråk eller minoritetsspråk?

Minoritetsgruppenes språk som utfordring

Folk flest forbinder nok *kinesisk* med tale- og skriftspråket til majoritetsbefolkningen i Folkerepublikken Kina – *bankinesisk*. Hanbefolkningen utgjør 92% av alle innbyggerne i Folkerepublikken – om lag 1,17 milliarder. I tillegg til disse kommer så alle de *bankinesere* som er bosatt i andre land og benytter seg av *bankinesisk*, muntlig og skriftlig. Men Kina har også 55 etniske *minoritetsgrupper* med egne språk. Disse utgjør mer enn 100 millioner mennesker, eller om lag 8% av totalbefolkningen i Folkerepublikken. 53 av disse minoritetsgruppene har egne talespråk, mens 23 har egne skriftspråk. Dessuten har mange av språkene distinkte dialekter som ofte gjør det vanskelig eller umulig for folk som bruker andre dialekter å forstå hverandre eller oversettelsene på hovedspråket.

Bibeloversettere har – like fra den protestantiske misjonæren Robert Morrison kom til Kina i 1807 – viet *bankinesisk* mest oppmerksomhet.⁷ Ut i fra det faktum at *bankineserne* er så tallrike, er ikke dette overraskende. Men resultatet er at en rekke av minoritetsspråkene mangler oversettelse av Bibelen eller Det nye testamente (NT). Selv om Folkerepublikkens offisielle tall på minoritetsgrupper er 55, er det i realiteten atskillig flere språklige minoritetsgrupper.⁸ For eksempel opererer organisasjonen Open Doors (United Kingdom) med et antall på nærmere 150 minoritetsgrupper, med til sammen 142 distinkte språk.⁹ Samme organisasjon

opplyser at 15 av minoritetsspråkene har hele Bibelen, at 13 andre har NT og at 26 har enkelte bibelske skrifter i oversettelse.¹⁰ Og selv om det hersker uenighet om hvor mange av disse distinkte språkene som behøver Bibelen i oversettelse – for at folk med letthet skal kunne lese den – er det hevet over enhver tvil at det gjenstår et omfattende arbeide for at alle minoritetsgruppene skal få en oversettelse av Bibelen på et språk de forstår. For å gi et lite inntrykk av hvor omfattende enkelte av minoritetsgruppene er, vil jeg kort nevne følgende syv befolkningsgrupper:¹¹

- *Dong*-befolkningen (2,96 millioner) har ennå ingen bibeloversettelse.
- *Hui*-befolkningen (9,8 millioner) har ennå ingen bibeloversettelse.
- *Miao*-befolkningen (8,9 millioner) har foreløpig bare deler av Bibelen i oversettelse.
- *Yao*-befolkningen (2,6 millioner) har NT fra 1975, trykket av The Amity Foundation i *Nanjing*.
- *Yi*-befolkningen (7,76 millioner) har NT i oversettelse samt Bibelen til to av dialektene.
- *Zhuang*-befolkningen (16,2 millioner) har NT under oversettelse.
- *Uighur*-befolkningen (8,4 millioner) – hvor de fleste bor i *Xinjiang Uyghur Autonomous Region* (tidligere Øst-Turkestan) – har NT oversatt (og dette er i ferd med å bli utgitt) men foreløpig bare deler av GT i oversettelse.

Også flere av de andre minoritetsgruppene har store befolkningstall, men befolkningen i de syv omtalte gruppene gir et godt inntrykk av hvor mange mennesker en bibeloversettelse vil ha relevans for. Både disse og andre minoritetsgrupper varierer med hensyn til hvilket omfang den kristne andel av befolkningen utgjør. Noen av dem har hundretusener av kristne,¹² mens andre igjen bare noen få hundre.¹³ Overfor kinesiske myndigheter og det kirkelige hierarkiet i Folkerepublikken kan det være vanskelig å argumentere for at også befolkningsgrupper med en svært liten prosent kristne skal få Bibelen oversatt til sine språk. Men både ut i fra et religionsfrihetsprinsipp og den kristne kirkes misjonsansvar vil det være viktig å få anerkjennelse for at det ikke er

antallet kristne som bør være kriteriet for hvorvidt man bør oversette til et språk eller ei men, at Bibelen bør foreligge på alle språk. Det dreier seg tross alt om et religiøst hovedskrift i det som ikke bare er en verdensreligion men også en anerkjent kinesisk religion.

Mens Folkerepublikkens administrasjon har vist forståelse for behovet for modernisering av *bankinesisk* bibeloversettelse, har den vært mer restriktiv med hensyn til å gi tillatelse til oversettelse og trykking av Bibelen på minoritetsspråkene. Den språkpolitiske linjen i Kina er ikke til å misforstå – alle skal lære og forholde seg til *putunghua*. Alt som blir oppfattet som underminering av denne sinifiseringspolitikken – målet om å forene hele befolkningen kulturelt under ett (*ban*)kinesisk språk – motarbeides aktivt, enten det nå gjelder i forhold til befolkningen i Tibet eller til *Xinjiang*provinsens uighurer. Noe av oversettelsesarbeidet som hittil er utført, har derfor måttet foregå i det stille, slik som f eks oversettelsen av NT til uighur-befolkningens språk.

I arbeidet med oversettelse til minoritetsspråkene inngår i dag særlig de lokale bibelselskapene i Folkerepublikken, i Hong Kong og på Taiwan i nært samarbeid med De Forente Bibelselskaper (United Bible Societies, UBS). I Folkerepublikken er det *China Christian Council* (CCC) som på protestantisk hold er offisiell initiativtaker til dette. Videre er også Wycliffe Bible Translators og flere private oversettere engasjert i ulike prosjekter, noen i full åpenhet, andre i hemmelighet. Det er også teologer fra Folkerepublikken som er under utdanning for å bli bibeloversetter, et prosjekt som har fått støtte av UBS.

I sin årsrapport for 2001 skriver Kua Wee-Seng (China Partnership Coordinator, UBS) om oversettelsesarbeidet til minoritetsspråkene i Folkerepublikken i regi av China Christian Council:

After much prayers and discussion, CCC in Yunnan Province was able to restart their minority language Bible translation projects, which had been stalled for a number of years due to some bureaucratic difficulties. Five projects have been restarted – for the Miao, East Lisu, Dry Yi, Black Yi and Lisu. The drafts of the OT for the Miao, East Lisu, and Dry Yi have been completed and are being checked. The Black Yi has started on their OT translation projects, and the Lisu on their Study Bible translation.¹⁴

Hittil har enda ikke – meg bekjent – den katolske kirke i Folke-republikken engasjert seg i oversettelsesarbeidet til minoritets-språkene. Med tanke på muligheten for å kunne oppnå felles katolsk-protestantiske oversettelser på disse språkene, utgjør dette i virkeligheten en betydelig økumenisk utfordring til samarbeid over konfesjonsgrensene, noe jeg vil komme tilbake til nedenfor.

Konkluderende kan en derfor si, at selv om *majoritetsbefolkningen* i Kina er i stand til å forholde seg til standard kinesisk – *banspråket* –, er det en utfordring å ikke overse *minoritetsbefolkningenes* behov for bibeloversettelser til egne språk, men stadig utvikle de oversettelser som disse trenger.

Oversettelser til bankinesisk

Når nå minoritetsspråkernes oversettelsesbehov er behørig nevnt, vil hovedfokus i resten av dette bidraget bli lagt på *bankinesiske* bibe-loversettelser. *Hankinesisk* er altså det offisielle administrasjons-språket i Folkerepublikken – et språk som blir forstått av majorite-ten av befolkningen.¹⁵ Denne rikskinesiske språknormen er i Ves-ten ofte blitt referert til som *mandarin*, det vil si embetsverkets administrasjonsspråk, et språk som har vært offisielt administra-sjonsspråk i mer enn fem hundre år. I nyere tid blir denne normen imidlertid – både i og utenfor Kina – referert til som *putunghua*, ”det alminnelige [kinesiske] språket”. Dette anvendes også som offi-sielt språk på Taiwan, selv om det der blir omtalt som *guoyu* (”lan-dets språk”/ ”landsmål”). Standard for *putunghua* baserer seg på Beijing-dialekten, men er supplert med ord og uttrykk også fra andre provinser med mandarin-kinesiske dialekter.

I dag fins det en rekke oversettelser av Bibelen på standard-kinesisk i bruk. De viktigste og mest anvendte av disse er den allerede omtalte protestantiske oversettelsen av Bibelen, *Chinese Union Version* (CUV, 1919), den katolske oversettelsen ved Stu-dium Biblicum Franciscanum Sinense i Hong Kong (SB, 1968),¹⁶ samt *Today's Chinese Version* (TCV, 1979). Sistnevnte er en over-settelse som katolikker og protestanter i Hong Kong var sammen om.¹⁷ Mens TCV's NT ble utgitt både i katolsk og protestantisk utgave – med disse kirkenes forskjellige navn på Gud og Den Hellige Ånd – ble det ikke laget tilsvarende utgaver av helbibelen. Resultatet er, at TCV er lite anvendt i katolsk, men mest i protes-tantisk sammenheng, særlig på Taiwan.

Hva TCV angår, hadde katolikkene i Hong Kong bare i liten grad innflytelse på oversettelsesarbeidet. Derfor fikk denne oversettelsen en nokså lunken mottakelse i presteskapet og blant leke medlemmer i den katolske kirke – selv om TCV's NT var forsynt med den økumenisk orienterte Hong Kong-biskopen, Stanislaus Lokuang's *imprimatur*. Det tidspunkt TCV så dagens lys (NT i 1975) var ikke særlig gunstig med tanke på å sikre denne oversettelsen en bred og god mottakelse i den katolske kirke – selv om den var særlig beregnet på ungdom. Det var nemlig bare syv år siden de kinesiske katolikkene hadde fått sin aller første helbibel (SB) på standard kinesisk – et oversettelsesprosjekt som hadde pågått svært lenge. Altså fikk denne oversettelsen både mest oppmerksomhet og utbredelse.

Hva *katolske* oversettelser angår, må det også nevnes at den katolske biskop i Shanghai, *Jin Lu-xian* har utgitt en overstettelse av NT som trykkes og er i utstrakt bruk i den katolske kirke i Folkerepublikken, parallelt med SB – og utstyrt med Shanghai-biskopens *imprimatur*.¹⁸

Denne NT-utgaven er en oversettelse av den såkalte Jerusalembibelen – *La Sainte Bible ... de Jérusalem*⁹ og nøye kontrollert opp mot den greske grunnteksten – men er altså primært en oversettelse av en oversettelse og følger denne svært trofast. Denne NT-utgaven har imidlertid tatt hensyn til språkutviklingen i Folkerepublikken etter 1949 og er altså ført i pennen av en kinesisk katolikk. Mens SB, på den annen side, er oversatt direkte fra grunnteksten, har denne imidlertid en språklig norm som i stor grad representerer språkutviklingen frem mot 1950. Dessuten er oversettelsen – til tross for at den ble utført av et team av vesterslandske og kinesiske fagteologer – preget av at det på mange måter er italieneren Gabriel Maria Allegra, oversettelsesteamets leder, som har hatt det siste ord. Den har derfor ofte en tung og noe foreldet kinesisk språkføring. Dessuten har den en tendens til å følge formal ekvivalens i sin oversetterteknikk. Det betyr at grunntekstens oppbygning og setningsstruktur i større grad har fått prege oversettelsen, enn den norm som i dag gjelder i standard kinesisk, og som derfor er naturlig for kinesiske lesere å forholde seg til. Ingen av de to katolske oversettelsene fyller med andre ord kravet til både å være oversettelse av grunntekstene og å fremstå med en naturlig og samtidig språkdrakt. Det at biskop

Jin Lu-xian fant det naturlig å ta fatt på en ny oversettelse – om enn basert på en annen oversettelse – er i seg selv uttrykk for at SB ikke anses for å være en fullt ut tilfredsstillende oversettelse med tanke på dagens språksituasjon i Kina. Det er denne oversettelsen som leses av katolikkene i Folkerepublikken og trykkes der. Selv om den katolske utgaven av TCV er en moderne oversettelse, med muligheter for å nå ungdom og lesere med begrenset utdanning, gjør dens svært begrensede utbredelse innenfor den katolske kirke – i og utenfor Folkerepublikken – at den egentlig ikke er et aktuelt alternativ, med mindre katolikkene selv skulle komme til å gå mer aktivt inn for at den skal bli lest og brukt i det liturgiske liv.

Kinas katolikker – både i og utenfor Folkerepublikken – står altså overfor utfordringen det er å utvikle en moderne bibeloversettelse, som både representerer kravet om å følge normene for naturlig, standard kinesisk, samtidig som den ivaretar hensynet til å være en adekvat gjengivelse av grunntekstene.

Hva *protestantene* angår, er TCV en bibelutgave som fortsatt kan anses for å oppfylle kravene til moderne kinesisk språkføring, samtidig som den er basert på moderne vitenskapelige tekstutgaver av grunntekstene – og oversettelsesprinsipper. Også blant protestantene er det ungdom og lesere med begrenset utdanning som er den aktuelle målgruppen. Imidlertid er det bare på Taiwan at oversettelsen i større utstrekning er blitt tatt i bruk som kirkebibel. Når det i nyere tid er utgitt en studieutgave av NT – *The Parallel New Testament* – som er et produkt av økumenisk samarbeid, er dette en referanseutgave av NT (utgitt i 2004) som omfatter gresk tekst, den engelske New Revised Standard Version, CUV, TCV, LU og SB.²⁰ Denne trykkes av Amity Press i Folkerepublikken og er å få kjøpt både i og utenfor Folkerepublikken. Det betyr i det minste at teologistuderende og andre bibellesere med interesse for NTs grunntekst og ulike oversettelser på standard *bankinesisk* har muligheten for å skaffe seg og lese denne, inklusive TCV.

TCVs hittil begrensede bruk blant protestantene skyldes i hovedsak den status som CUV (*Chinese Union Version*) har i de protestantiske kirkene i og utenfor Folkerepublikken. For å forstå denne oversettelsens status er det tilstrekkelig å nevne fire faktorer.

For det første er denne oversettelsen fra 1919 den aller første bibeloversettelse på *putunghua* som er blitt til i en komité hvor både kinesere og utlendinger var fullverdige medlemmer, til tross for at det var de utenlandske misjonærene i komiteen som dominerte oversettelsesarbeidet.²¹

For det andre utkom CUV i 1919, samtidig med den moderniseringsprosessen i Kina – særlig representert ved den såkalte 4. mai-bevegelsen (av 4. mai 1919) – som banet vei for at normen for standard kinesisk skulle være *talespråket*. Siden CUV var en *putunghua*-oversettelse, kom den derfor også til å bli et symbol for kinesisk nasjonalisme. Misjonene og kirkene i Kina var med andre ord ute i takt med nasjonens språkutvikling gjennom CUV.

For det tredje representerte CUV et økumenisk gjennombrudd for samarbeidet mellom de forskjellige protestantiske konfesjonene – noe også navnet "Union Version" indikerer. Alle kirkene i *han*-befolkningen kom til å ta denne oversettelsen i bruk og siden har fortsatt å bruke den, like til i dag.

For det fjerde fikk CUV i tiden etter opprettelsen av Folkerepublikken i 1949 stor betydning for kinesisk kristen identitet i den protestantiske kristenhet, både blant såkalt registrerte og ikke-registrerte kristne (se mer om denne distinksjonen nedenfor). Spesielt viktig ble tekstene i CUV under kulturrevolusjonens år. Da biblene ble konfiskert, lærte mange seg store deler av Bibelen utenat, bl a gjennom illegal sirkulasjon av bibler eller bibeldeler og ved at de satte melodier til sentrale bibeltekster og sang dem. CUV ble dermed et symbol for kristnes stille motstandskamp mot kulturrevolusjonens prinsipper og praksis.

Den nærmest kanoniske status som CUV dermed har oppnådd blant kinesiske protestanter, har derfor ført til at det er vanskelig å rokke ved dens posisjon som enhets- og bekjennelsesuttrykk, og enda verre å endre på dens innhold og form. Resultatet er at en revisjon av CUV først har vært mulig etter en svært lang prosess. Det første som ble gjort, var at CUV ble trykket i utgaver med forenklede kinesiske tegn, altså det skriftspråk som benyttes i Folkerepublikken. Videre ble CUV fra og med 1988 (Hong Kong, 1989 i Nanjing) utgitt i utgaver med moderne tegnsetting og oppdaterte stedsnavn – i tråd med moderne bruk, både i utgaver med tradisjonelle og med forenklede tegn. Dette var i og for seg ikke noen radikal endring av CUV, men representerte likevel det første

skritt i en prosess mot en mer omfattende revisjon av denne oversettelsen.

På initiativ fra United Bible Societies ble det allerede i 1983 holdt rådslagninger med kirkeledere fra Hong Kong, Taiwan og Singapore om å sette i gang et slikt revisjonsarbeid. Behovet var åpenbart. Dels er CUV oversatt fra utgaver av grunntekstene som stammer fra slutten av 1800-tallet, og store endringer er siden den gang blitt gjort i de vitenskapelige tekstutgavene til både GT og NT. Dels representerer oversettelsen i CUV den norm som gjaldt for standard kinesisk på begynnelsen av 1900-tallet – og altså et gammelmodig språk. Til tross for at kirkelederne innså at denne utviklingen hadde skapt åpenbare behov for revisjon, hadde likevel mange av dem til å begynne med store motforestillinger mot å gjøre noe som helst i forhold til CUV som ville svekke dens tilnærmet kanoniske status blant protestantene. Og, selv om kirkelederne utenom Folkerepublikken etter hvert innså at det ikke var noen vei utenom, var lederskapet i China Christian Council, med biskop K. H. Ting i spissen, svært tilbakeholdende. Dette fikk som følge at revisjonsarbeidet på CUV i første omgang startet uten medvirkning eller positive tilsagn fra den protestantiske kirkeledelsen i Folkerepublikken. Derfor ble den forsiktige revisjonen av CUV, som førte til moderne tegnsetting og oppdatert navnebruk i utgavene fra og med 1988 en prøveballong, en prøve på om en slik forsiktig justering ville skape sterke reaksjoner. Det gjorde den imidlertid ikke, og motivasjonsprosessen med tanke på en større revisjon av CUV kunne derfor fortsette med større frimodighet.

Først i begynnelsen av 1990-årene besluttet man seg for å gå i gang med en full revisjon av CUV. Med tanke på grunntekstene, ble det for GTs vedkommende vedtatt å benytte tekstutgaven *Biblia Hebraica Stuttgartensia* fra 1984, og for NTs vedkommende at UBS-utgaven av the *Greek New Testament* (4. reviderte utgave) fra 1993 skulle ligge til grunn. Selv om arbeidet på NT er helt i slutfasen og var planlagt ferdig trykt i november 2005, foreligger den enda ikke, men utgivelsen er nært forestående.²² Det er derfor for tidlig å uttale seg om hvordan sluttproduktet blir. Det vil så absolutt være et fremskritt at det ligger moderne vitenskapelig anlagte tekstutgaver av grunntekstene til grunn for oversettelsen. RCUV vil dermed reflektere et allment akseptert tekstgrunnlag.

Imidlertid tilsier de vedtatte retningslinjene for prosessen at det neppe blir tale om et revolusjonerende produkt, snarere om en svært forsiktig revisjon. For *The Revised Chinese Union Version* (RCUV) har man nemlig forpliktet seg på følgende retningslinjer:

1. The purpose of this revision is not revision per se. The characteristic style of the Union Version will be preserved as much as possible.
2. Changes would be as limited as possible, the lesser the change, the better.
3. The revision is striving to be faithful to the original text.²³

Forpliktelsen på disse retningslinjene betyr at oversetterne ikke har kunnet være fri i forhold til CUV-tradisjonen, og at de heller ikke har vært fri til å se på dette som et økumenisk prosjekt som også kunne omfattet den katolske kirke. På den annen side har den forsiktige tonen i retningslinjene sikret en bred oppslutning om revisjonsprosessen. Blant annet er bibeloversettere fra Folkerepublikken involvert. Endelig er det nå klart at den langvarige og møysommelige prosessen har resultert i at kirkene i Folkerepublikken som er tilsluttet China Christian Council (CCC) / Three Selv Patriotic Movement (TSPM) stiller seg bak RCUV. De deltar både i revisjonsarbeidet – sammen med kinesiske og utenlandske oversettere – og i vurderingen av resultatene av prosessen før de reviderte utgavene (av NT, og siden GT) blir utgitt. Men det var først i april 2003 at det kom offisielt brev fra CCC/TSPM til Hong Kong Bible Society om at “they are in support of the revision ministry”, noe som viser at prosjektet har behøvd lang modnings-tid.²⁴

Den største utfordringen for *bankinesiske* protestanter består i første omgang å få slutført arbeidet med RCUV for å få utgitt en moderne *bankinesisk* oversettelse. En annen utfordring er å sørge for at flere kinesere tar i bruk de andre eksisterende bibeloversettelsene, med tanke på å oppdage nye aspekter ved bibeltekstene som hver av dem formidler. Siden katolikkene har behov for å utvikle en moderne *hanoversettelse*, og at RCUV nå blir til innenfor en fullstendig protestantisk kinesisk kontekst, står den kinesiske kristenhet – i og utenfor Folkerepublikken – overfor utfordringen om å få til et samarbeid mellom katolske og protes-

tantiske oversettere med sikte på en felles, økumenisk *bankine-*sisk oversettelse. At dette hittil ikke har latt seg gjøre, er det særlig historisk-politiske årsaker til, noe jeg vil belyse i det følgende.

Historisk-politiske utfordringer

Historiske forskjeller

Kristenheten i Folkerepublikken er oppdelt i katolske og protestantiske kirker – det samme gjelder kinesiske kirker utenfor fastlandet. Dette skyldes for det første at protestanter og katolikker i Kina betraktes som to *religioner* – på linje med daoisme, konfucianisme, buddhisme og islam. Historisk sett etablerte katolikkene seg i Kina som *himmelherre-religionen* (eller *–læren*, *Tianzhu-jiao*) og de protestantiske misjonene seg i mange kirker, men med fellesbenevnelsen *Jidujiao* (*kristusreligionen* eller *kristuslæren*). Betegnelsene på de to delene av kristenheten i Kina skyldes katolikkens navn på Gud – *Tianzhu* (Himmelherren) – og protestantenes særlige fokus på Kristusforkynnelsen. Men dette førte også i praksis til at kirkene arbeidet uavhengig av hverandre gjennom de neste to århundrene. Dermed ble de ulike navnene og kirkesamfunnenes forskjeller opprettholdt, også med hensyn til kirkeordningene, liturgi, teologi, salmesang, Bibelen og troens språklige utforming. Dette har hatt som ett resultat at kinesiske katolikker og protestanter – så vel i som utenfor Folkerepublikken – har lite eller intet samkvem eller samarbeid med hverandre.

Både den katolske og den protestantiske kristenhet er splittet i Folkerepublikken. Fra og med 1949 har katolikkene og protestantene vært registrert i henholdsvis (den katolske) *Chinese Patriotic Catholic Association* (CCPA) med *Chinese Catholic Bishops Council* (CCBC) og i (den protestantiske) *Three-Self Patriotic Movement* (TSPM) med *China Christian Council* (CCC). Men det er også et stort antall ikke-registrerte protestanter og Vatikan-tro katolikker – de såkalte "undergrunnskirkene" eller "husmenighetene". Begrepet "husmenighet" er tvetydig, ettersom mange av de offisielt registrerte menighetene nettopp også er husmenigheter eller registrerte møteplasser, og at de forblir slike inntil de får sine egne (registrerte) kirkebygg.

Imidlertid har utviklingen vært slik at mens protestantene gjennom TSPM/CCC kom til å fremstå som et prinsipielt *postdenominasjonelt* kirkefelleskap – et brudd med fortidens oppsplitting i mange protestantiske konfesjoner eller denominasjoner – så førte de kommunistiske styresmaktens krav om registrering til at det også utviklet seg en undergrunnskirke med et stort antall (ikke-registrerte) medlemmer. Tilsvarende kan en skjelne mellom de registrerte – såkalt patriotiske katolske – og de uregistrerte (pavetro romersk-) katolske kristne i Folkerepublikken.²⁵

Til tross for slike formelle skillelinjer mellom registrerte og uregistrerte katolikker og protestanter – og den tilsvarende prinsipielle forskjellen i synet på om det er rett eller galt å registrere de kristne og kirkene – er det likevel mange steder samarbeid i Folkerepublikken mellom de registrerte og ikke-registrerte kristne innenfor hver av (de katolske og protestantiske) leirene.²⁶

Utenfor Folkerepublikken står imidlertid den kinesiske, romerskkatolske kirke samlet, mens protestantene utgjør et mer splittet kirkebilde – oppdelt som de er i en rekke denominasjoner. For eksempel er den romerskkatolske kirke i Hong Kong organisert som ett bispedømme med 52 menigheter, mens den protestantiske kirke består av mer enn 50 denominasjoner (kirkeamfunn) og mange uavhengige kirker – med til sammen 1 350 menigheter.²⁷

En tilsvarende oppsplitting fins på Taiwan, i Singapore og blant kinesiske protestantiske kristne mange steder ellers i verden. De historiske forskjellene har derfor ikke bare ført til den avstand det i dag er mellom den kinesiske katolske og protestantiske kristenhet:

- Den politiske utviklingen i Folkerepublikken har splittet så vel protestanter som katolikker i to leirer.
- Utenfor Folkerepublikken (inklusive Hong Kong Special Administrative Region) står den romerskkatolske kirke samlet, mens protestantene er splittet i en rekke denominasjoner og uavhengige kirker.

Dette skaper ikke bare problemer for hvordan den katolske og den protestantiske del av kristenheten skal forholde seg til hverandre, for eksempel i spørsmål som angår bibeloversettelse. Det har også bygget opp nye skillelinjer, som er forskjellige innenfor

og utenfor Folkerepublikken, og som ofte gjør det vanskelig for impliserte parter å forstå hvorfor man argumenterer eller handler som man gjør, blant annet i forhold til mulige eller aktuelle bibeloversettelsesprosjekter. Med tanke på økumenisk samarbeid er dette altså en vanskelig nøtt å knekke, noe jeg vil komme tilbake til i neste hovedavsnitt.

Det skal imidlertid presiseres her, at mens protestantisk misjonsvirksomhet i Kina helt fra første stund tok fatt på oversettelsesarbeidet av Bibelen, fikk altså katolikkene sin første kinesiske helbibel i 1968, etter at det fra slutten av 1800-tallet hadde vært diverse katolske privatoversettelser av NT i sirkulasjon. Denne grunnleggende misjonsstrategiske forskjellen – som for katolikkene vedkommende først for alvor ble opphevet i og med Det annet Vatikankonsil – har gitt en overraskende forskjell mellom kinesiske protestanter og katolikker med hensyn til synet på *tradisjonen*. Siden protestantene har utviklet sitt bibelspråk over en 200-årsperiode – og i tråd med dette også sitt liturgiske språk – veier hensynet til hvordan Bibelen tradisjonelt har vært oversatt (spesielt CUV) tungt innenfor protestantisk bibeloversettertradisjon.²⁸ I alle fall har det gjort det vanskelig for personer som ønsket å fremme forslag til alternative oversettelser eller å komme med egne oversettelser å få noe gjennomslag. *Lü Chen-chung's* første-utkast til oversettelse av NT (1946) møtte f.eks. mange motforestillinger og ble sterkt omarbeidet før den endelige utgaven av NT kom i 1952.²⁹ Dette hang særlig sammen med at oversetteren – ut i fra den greske grunnteksten – foreslo en rekke alternative oversettelser av ord og uttrykk til dem som CUV hadde tatt i bruk. Hans kreativitet falt altså i dårlig jord, til tross for *Lü Chen-chung's* store faglige kompetanse og uavhengige arbeid med grunnteksten. Heller ikke TCV har – som allerede nevnt – fått noen generøs mottakelse.

De katolske oversetterne som utviklet SB hadde en helt annen frihet til å oversette som de ville – nettopp fordi oversettertradisjonen ikke var så lang eller veletablert som i den protestantiske leiren, og at bibeltekstene i liturgiene ikke hadde det samme forhold til bibeloversettelser som man var fortrolig med, som hos protestantene. For eksempel står bibeltekstene, både i SB og i *Jin Luxian's* oversettelse, (til dels svært) fritt i forhold til oversettelsene av bibeltekstene som brukes i katolske liturgier (bl a Fader Vår).

Historisk sett har derfor resultatet av ulike misjonsstrategier innenfor protestantisk og katolsk kristenhet blitt at protestantene i praksis er mye sterkere bundet av tradisjonen enn katolikkene, fordi de så lenge har hatt Bibelen i *bankinesisk* oversettelse. Også de følger som denne historiske forskjellen får, vil bli nærmere behandlet i neste hovedavsnitt.

Det sier seg selv at den politiske forskjellsbehandlingen av såkalt patriotiske og ikke-patriotiske katolikker og protestanter i Folkerepublikken skaper vanskeligheter for kirkene i alminnelighet og for samarbeidet mellom dem i særdeleshet. Ikke minst medfører det faren for og eksempler på gjensidig mistenkeligjøring, både i form av politisk skepsis og skepsis til de andres manglende rettroenhet. Det ytre politiske press i retning av konformitet resulterer da også gjerne i at kristne – og særlig det kristne lederskapet – risikerer å vise mindre generøsitet for alternative organisasjonsformer og oppfatninger, enn om man hadde kunnet handle på et noe friere grunnlag. At det er biskop *Jin Luxian's* oversettelse – og ikke SB – som har fått størst utbredelse i Folkerepublikken, skyldes derfor ikke bare at den fremstår i en bedre, moderne kinesisk språkdrakt. Den er oversatt av en såkalt patriotisk katolsk biskop, det vil si formelt uavhengig av Roma, mens SB er blitt til innenfor den romerskkatolske kirke, en kirke som opprettholder formell anerkjennelse av Vatikanet – en politisk stat – med biskopen av Roma som (kirkens og statens) øverste leder. Dermed er bruken av SB i det minste et sensitivt problem, politisk sett. I protestantisk sammenheng har det derfor vært viktig å sikre at CCC / TSPM stiller seg bak RCUV, ellers ville de kinesiske protestantene utenfor Folkerepublikken kommet til å stå alene om oversettelsen, noe som ville bidratt til å øke splittelsen mellom den protestantisk kristenhet i og utenfor Folkerepublikken.

Videre nyter kinesiske kristne utenfor Folkerepublikken full religionsfrihet, inklusive trykkefrihet – også i Hong Kong SAR – en frihet som er mye mer begrenset inne i Kina. Blant annet må alle publikasjoner – inklusive bibeloversettelser – gjennomgå sensur før de evt. kan utgis. Dette gjør det mulig for de politiske myndigheter å stanse eller trenere oversettelser, noe jeg har vist eksempler på i første hovedavsnitt ovenfor.

Endelig er verken de kinesiske kristne utenfor Folkerepublik-

ken, eller deler av kristenheten i Folkerepublikken, bekvemme med det nære bånd som hersker mellom de politiske myndigheter i Folkerepublikken og ledelsene i CCC / TSPM og CCPA / CCBC. Opprettelsen av disse i 1949 og utviklingen etterpå har derfor skapt et anstrengt forhold mellom kristne kinesere (og kirker), noe som også påvirker mulighetene for å stå sammen om bibeloversettelser. Man kan risikere – uten at dette er et nødvendig resultat av revisjonen av CUV – at RCUV blir tatt imot og benyttet av de registrerte protestantiske kristne, mens de uregistrerte kristne (i "undergrunnkirken") holder fast ved at de fortsatt vil benytte CUV. Bare tiden vil vise om en slik bekymring er berettiget eller ei.

Økumeniske utfordringer

Med den isolasjonslinje som i mer enn 200 år har vært opprettholdt av den katolske og de protestantiske kirkene i forhold til hverandre – og de forskjeller som dermed har fått bygget seg opp mellom dem – sier det seg selv at utfordringen til økumenisk samarbeid om bibeloversettelse er stor. I de foregående avsnittene har jeg tematisert ulike økumeniske utfordringer. Jeg vil her ta dem for meg mer systematisk.

Utfordringen om katolsk-protestantisk samarbeid om oversettelser til minoritetsspråkene er nevnt. Denne er spesielt viktig, fordi det her er så mye upløyd mark, og fordi den katolske kirke hittil bare i beskjeden grad har bidratt til å skape oversettelser på minoritetsspråkene. Økumeniske oversettelser av denne art vil ikke bare stimulere til samarbeid mellom katolikker og protestanter. Det vil også innebære at den første oversettelse (eller revisjon) på minoritetsgruppens språk blir en felles katolsk-protestantisk Bibel innenfor et gitt språkområde. Med andre ord, om det fortsatt vil være er historiske, teologiske og organisatoriske skillelinjer mellom dem, vil protestanter og katolikker i det minste dele samme bibel.

Jeg har også nevnt at TCV foreligger i både protestantisk og katolsk utgave, uten at den har fått den oppslutning hos kirkene og enkeltkristne som den fortjener. Gjennom utarbeidelsen av *The Parallel Testament* – som altså foruten den greske teksten til NT omfatter både protestantiske (CUV og LU), økumeniske (TCV) og

katolske (SB) oversettelser – har især katolske og protestantiske teologer og andre interesserte kinesiske lesere fått et hjelpemiddel til å lese og bruke hverandres oversettelser. Dessuten er det et bidrag i økumenisk ånd at Amity Printing Press har trykket biskop Aloysius *Jin Lu-xian*'s katolske oversettelse og den patriotiske-katolske kirkes liturgier i Folkerepublikken.³⁰

For kirker som har utviklet seg uavhengig av hverandre og som derfor – og av andre grunner – har kommet til å stå så langt fra hverandre som de i virkeligheten gjør, er det viktig å spørre seg om det finnes veier frem til uttrykk for en felles kristen tro som hittil ikke har vært utprøvd. I denne sammenheng vil jeg bare kort nevne at læresamtaler mellom kirkene og samarbeid om *hanteologisk* og *sinoteologisk* refleksjon så vel som praktisk samarbeid mellom lokalmenigheter er mulige veier å gå. Men med de erfaringer United Bible Societies og lokale bibelselskap i mange land i verden har gjort med økumeniske helhetsoversettelser av Bibelen, vil jeg her konsentrere meg om bibeloversettelse som én arena som ikke må være uprøvd i et forsøk på å få til en økumenisk tilnærming mellom kinesiske kirker og enkeltkristne.³¹

Som jeg har omtalt i annen sammenheng,³² ble det i perioden 1968-1988 inngått noen viktige økumeniske avtaler som skaper et godt utgangspunkt for, og er relevante med tanke på kinesisk økumenisk bibeloversettelse. Jeg nevner dem kort her:

- *Guiding Principles for Interconfessional Cooperation in Translating the Bible* – fra juni 1968. Disse retningslinjene ble utviklet og vedtatt av United Bible Societies og Vatikanets Sekretariat for Promoting Christian Unity og tilrettela for økumeniske bibeloversettelsesprosjekter. Dette åpnet også for den følgende samarbeidsavtalen mellom Hong Kong Bible Society og Studium Biblicum Franciscanum Sinense:
- *A Joint Statement by The Bible Societies in Hong Kong and The Studium Biblicum on Behalf of The Roman Catholic Church*, fra juni 1968.³³ Denne lå til grunn for arbeidet med TCV og trykkingen av TCV i katolske og protestantiske utgaver.
- Felles retningslinjer for *The Common Version* ble etablert i februar 1988.³⁴ Disse ligger altså til grunn for det påbegynte, men for tiden hvilende arbeidet med den kinesisk-økumeniske *The Common Version*, som vil bli omtalt nedenfor.

Selv om disse avtaletekstene foreligger og er gyldige, eksisterer det ikke tilsvarende avtaler som forplikter protestantiske og katolske kirker i Folkerepublikken. Med tanke på å utvikle slike, danner de imidlertid et godt grunnlag og utgangspunkt for at nye avtaler kan inngås.

Arbeidet med *The Common Version* (CV) startet opp i 1983 og så lenge lovende ut. I 1990 ble en prøveoversettelse av Johannes-evangeliet utgitt på Taiwan og i 1993 var hele NT oversatt, men ventet på komitébehandling og nærmere bearbeidelse hos språkkonsulenter. Også oversettelsen av GT kom godt i gang. Målet var å ha NT utgitt i 1997, samme år som Hong Kong ble politisk gjenforent med Folkerepublikken. Dessverre ble hele dette prosjektet lagt på is, i alle fall inntil videre. Saken var at de kinesiske protestantiske kirkelederne – i og utenfor Folkerepublikken – ønsket å konsentrere seg om arbeidet med den allerede omtalte *Revised Chinese Union Version* (RCUV), og de omprioriterte derfor sine ressurser i den retning. Dermed er det videre arbeidet med CV blitt stående i stampe. Dette var i særdeleshet beklagelig fordi også de katolske oversetterne hadde nedlagt mye arbeid i oversettelsen, og dermed uttrykt sin forpliktelse på å få til et slikt økumenisk prosjekt. Det var også involvert katolske og protestantiske teologer fra Folkerepublikken i prosjektet, og nå ble også de sistnevnte (protestantiske) bundet opp i RCUV-prosjektet.

Det er uvisst om dette prosjektet vil bli videreført. Men både de felles retningslinjene for prosjektet og det fine samarbeidsklimaet som har eksistert innad i den erfarne oversettergruppen – bestående av teologene Mark Fang (romerskkatolsk), Loh I-Jin og Chow Lien Hwa (begge protestantiske) – samt entusiasmen denne oversettelsen skapte hos katolske og protestantiske teologer og (enkelte) kirkeledere i Folkerepublikken, tilsier at det er verd å få det virkeliggjort. Det er særlig tre forhold som tilsier at en oversettelse av typen CV er en utfordring for kinesiske kirker å utforme i dag:

- En økumenisk oversettelse av Bibelen vil både gi protestanter og katolikker anledning til å oversette Bibelen på ny, og på et fritt grunnlag, uten å være bundet av at den skal være en revisjon av eksisterende oversettelser.

- En slik oversettelse vil gi kinesiske oversettere – gjerne i samarbeid med utlendinger – muligheten til å la den betydelige teologiske kunnskap og erfaring de selv har utviklet gjennom mange år, komme oversettelsesarbeidet til gode – ikke minst gjennom å finne uttrykksmåter som i samtidens kinesiske språk kan uttrykke Bibelens budskap på en relevant og adekvat måte.
- En økumenisk oversettelse vil dessuten gi de kinesiske kristne en mulighet til å utvikle og gi uttrykk for synlig kristen enhet. Gjennom utviklingen av et felles bibelspråk som kan bygge ned unødvendige forskjeller i språkbruk – særlig med hensyn til person- og stedsnavn, men også med tanke på *hanteologisk* terminologi – også kunne skape grunnlag for å utvikle andre uttrykk for kristen enhet, blant annet gjennom praktiske tiltak på det kirkelige lokalplan.

Utfordringer av praktisk oversettelsesmessig karakter

Funn av nye håndskrifter i det 20. århundre, og utviklingen av kritiske tekstutgaver som anerkjennes både av katolikker og protestanter, gir et godt utgangspunkt for nyorientering innen kinesisk bibeloversettelse. Man oversetter faktisk nå de samme tekstene. Bruken av felles kritiske tekstutgaver faller sammen med den felles innsikt i grunntekstenes språklige betydning, og den store grad av felles eksegetisk tolkning, som er oppnådd i bibelvitenskapene. Dette vil få betydning for bibeloversettelser til *hankinesisk* og kinesiske minoritetsspråk i fremtiden.

Men også utdannelsen av stadig flere kinesiske fagteologer, og utviklingen av stedegen teologi – både på Taiwan, i Singapore, i Canada og USA, i Hong Kong og ellers i Folkerepublikken – har bidratt til større grad av kontekstuell teologisk innsikt, noe som med all sannsynlighet vil påvirke fremtidige bibeloversettelse. Utviklingen av en *hanteologi* i en kinesisk kulturkontekst vil også få betydning for en ny vurdering av den teologiske terminologi som tidligere oversettelser har gjort bruk av – og dermed synliggjøre behovet for å justere disse.

For, nettopp på bakgrunn av den generelle kinesiske språkutviklingen, og utviklingen av kontekstuell teologi innenfor den kinesiske del av kristenheten, er det oppstått et behov for å revi-

dere eller nyoversette ulike kinesiske begreper i oversettelsen. Jeg skal her begrense meg til å nevne noen få eksempler som illustrasjon på at det er et slikt behov.

For det første la man i tidligere bibeloversettelser – for eksempel både i CUV og SB – vinn på *konkordans*, det vil si at samme greske eller hebraiske ord eller uttrykk skulle oversettes med det/de samme kinesiske ord eller uttrykk. I nyere bibeloversettelsesprosjekter verden over har imidlertid den *sammenheng* i teksten, hvor ord eller uttrykt forekommer, blitt tillagt mye større betydning. Dessuten har prinsippet om at *funksjonell ekvivalens*, og ikke lenger *formal ekvivalens*, fått gjennomslag i moderne bibeloversettelse.³⁵ Det betyr at tidligere oversettelser må gjennomgås for å etterprøve hvorvidt de fremdeles utgjør en adekvat oversettelse av ord eller uttrykk i den tekstsammenheng disse forekommer.

For eksempel vil ett enkelt ord på *hankinesisk* normalt gi et videre betydningsfelt i en sammenheng enn det som er tilfelle for et tilsvarende to-komponents-ord. Det greske verbet *pisteúein* ('å tro') kan gjengis med *xin*, og åpner da for et videre spektrum av betydningsmuligheter – med tanke på hva 'å tro' refererer til i sammenhengen – enn hva tilsvarende det to-komponents-ordet *xiangxin* gjør. Det siste betyr 'å tro på' / 'å bli overbevist om' / 'å ha tillit til'. Men det fins også andre to-komponents-ord som er sammensatt med *xin*, og som uttrykker andre aspekter ved det 'å tro', som går i annen retning. Dermed blir det viktig å undersøke hvordan ordet blir brukt i hver sammenheng med tanke på om man skal bruke *xin* alene eller i en to-komponents-kombinasjon.

For det andre har tidligere oversettelser kommet i skade for å oversette ord og uttrykk slik at de på en utilsiktet eller unødvendig måte har kommet i konflikt med kinesiske kulturelle verdier. Det gjelder for eksempel Jesu utsagn i forbindelse med beretningen om bryllupet i Kana i Galilea (Joh 2,1-12), som i *Det nye testamente* (Det Norske Bibelselskap 2005) er gjengitt som følger: "Kvinne, hva vil du meg?" sa Jesus. 'Min time er ennå ikke kommet.'" (v 4). I flere av de kinesiske oversettelsene av NT lyder dette utsagnet svært uhøflig – og kommer i klar konflikt med hevdvunne kinesiske verdier med hensyn til kravet om høflighet overfor foreldre. Dette er ett eksempel på oversettelser som jeg mener kommer i *unødvendig* konflikt med kinesiske kultur. Jeg

har i et annet bidrag argumentert for at det er mulig å oversette Jesu utsagn til kinesisk, uten at det virker direkte uhøflig, men samtidig ivaretar grunntekstens mening.³⁶

Et annet eksempel på en unødvendig kulturell konflikt har vi i oversettelsen av *drákån* ('drage') i Johannes Åpenbaring, kap 12-13. I kinesisk kultur har dragen en utelukkende positiv kulturell verdi, og dermed gode konnotasjoner. I den kinesiske kalenderen er dragens år det første i tolvårssyklusen, og i den første måneden – dragens måned – er den første dag dragens dag. Etter som de fleste oversetterne har sett seg tilfreds med å oversette *drákån* med ett ord – *lung*, som altså betyr 'drage' – har dette resultert i at mange kinesere oppfatter kristendommen gjennom denne oversettelsen for å være kulturkritisk og for å devaluere et mytisk symbol som de selv oppfatter som positivt. Slik oversettelse skaper unødvendig konflikt. Enkelte oversettere har derfor forsøkt å unngå denne unødvendige anstøtssteinen ved å bestemme 'dragen' nærmere som en *luilung*, en 'pervers drage'. For eksempel introduserte Lü Chen-Chung en rekke kreative løsninger til dette og tilsvarende problemer i utkastet til sin privatoversettelse av NT (LU 1946). Noen av disse ble tatt opp i TCV 1975, deriblant uttrykket *luilung* ('pervers drage'), men Lü Chen-Chung beholdt den imidlertid ikke selv i helbibel-utgaven (LU 1981).

Endelig er det viktige teologiske begreper på kinesisk som bør gjennomtenkes på nytt, blant annet med tanke på om de i oversettelsen fremstår med en betydning som ikke forkludrer den mening de har på gresk eller hebraisk. Det gjelder for eksempel i forbindelse med oversettelsen av det greske ordet *hamartía* ('synd'), som for øvrig også er problematisk å oversette i japansk sammenheng. Det er neppe mulig helt å unngå ordet *zui* på kinesisk. Men sentralbetydningen av *zui* er altså 'kriminell handling' / 'kriminalitet', og *hamartía* / *hamartilálos* ('synd' / 'syndig') er da ikke ensbetydende med kriminalitet og det å være kriminell! Leser en alminnelig kineser utsagnet til synderen i fortellingen om tølteren og synderen i Luk 18,13 ("Gud, vær meg synder nådig!"), omtaler synderen seg selv som en *zui ren* – en kriminell person. Når kinesere blir kjørt gjennom gatene på lastebiler i storbyene i Kina, på vei til å bli henrettet ved skyting for en eller annen forbrytelse de har begått, har de et hvitt bomullsbind om pannen. På dette står det *zui ren*, 'en kriminell person'. Det er ikke denne

betydningen den greske grunnteksten har. At begrepet så har fått sin egen indrekirkelige tolkning, får så være, men i allmenn kinesisk er det kriminell/kriminalitet det assosieres med. Problemet illustrerer hva språket formidler til den alminnelige mann og kvinne i det samfunn som gir seg i kast med bibeltekstene. Det er med andre ord behov for en gjennomdrøfting av hvordan det med gode oversettelsesgrep kan være mulig å skape oversettelser av viktig teologisk terminologi som ikke gir leserne assosiasjoner i feil retning.

Konklusjon

I det foregående har jeg gitt en oversikt over hoved- og delutfordringer for moderne kinesiske bibeloversettelser. Jeg har konsentrert meg om utfordringer i forhold til språkvalg, historisk-politiske og økumeniske utfordringer samt til utfordringer av praktisk oversettelsesmessig karakter. Her vil jeg ikke gjenta alle de utfordringene jeg har påpekt, men snarere trekke fire hovedkonklusjoner.

For det første er det en utfordring å ikke overse de kinesiske minoritetsbefolkningenes behov for oversettelser til sine språk, mens man konsentrerer seg om å utvikle moderne *bankinesiske* oversettelser på standard kinesisk – *putunghua*.

For det andre står kinesisk bibeloversettelse overfor den utfordringen det er å benytte seg av moderne vitenskapelige utgaver av grunntekstene i alle revisjoner og nyoversettelser.

For det tredje må kinesisk bibeloversettelse – foruten å ta hensyn til nyere innsikter i tekstenes betydning – semantisk og eksegetisk – også benytte seg av *hanteologiske* så vel som *sinoteologiske*²⁷ innsikter, for å kunne fremstille tekster som ikke virker fremmede i en kinesisk kulturell kontekst, og som på en adekvat måte gjengir det bibelske budskap. Videre, at de heller ikke innbyr til feiltolkning eller fremstår i unødvendig konflikt med kinesisk kultur og kulturelle verdier.

For det fjerde står kinesisk bibeloversettelse overfor en stor økumenisk utfordring. De kinesiske kristne har nå en enestående mulighet til i samarbeid mellom katolikker og protestanter å utarbeide økumeniske oversettelser til minoritetsbefolkningenes språk. Dessuten gjenstår arbeidet med å skape en felleskristen

bibelovertsettelse på standard (*han*)kinesisk, for eksempel ved å videre- og slutføre det verdifulle arbeidet som allerede er påbegynt i *The Common Version*-prosjektet. Bibelselskapene og bibeloversetterne har her en gylden anledning til å vise seg som økumeniske entreprenører, ved å gå foran – og sammen med – kirkene i arbeidet med å gi den *hankinesiske* kristenhet et synlig uttrykk for kristen enhet.

Disse og de andre utfordringene viser behovet for mennesker som kan utdanne seg til og vie sitt liv til oversetteroppgaven, samtidig som de understreker hvor viktig det er at kinesiske kristne gjennom forbønn, pengegaver og annen støtte får hjelp til å løse de mange og store oppgavene.

Noter

- 1 Se f eks Hans Christian Mamen (red.), *Norske misjonærer som bibeloversettere*. Oslo: Avhandlinger utgitt av Egede-instituttet (2) 1950. I nyere tid har Konstanse Raen hatt hovedansvaret for oversettelsen av Det nye testamente til pere-språket i Kamerun (utgitt i 1986; se Konstanse Raen, *Gjennom språkmuren : med Guds ord til eit skriflauft folk*, Oslo : Verbum, 1990) og Anne-Lise Matre hovedansvaret for at Det nye testamente er blitt oversatt til malifulani (se egen artikkel av Anne Lise Matre i dette nr av *NoTM*).
- 2 Jeg tenker her på egen konsulentvirksomhet i forhold til den økumeniske oversettelsen på standard *ban*-kinesisk, *The Common Version* (se Thor Strandenes, "Kinesisk enhetsoversettelse av Bibelen – økumenisk utopi eller realistisk foregangsprosjekt?" *Tidsskrift for Teologi og Kirke* 64 (1993)2, 137-152) og en (foreløpig) anonym misjonærkollega som har oversatt til ett av de kinesiske minoritetsspråkene.
- 3 Da norske misjonærer tok opp arbeid i Kina for over hundre år siden – i 1898 Kinamisjonen (senere Norsk Luthersk Misjonssamband) og i 1902 Det Norske Missjonsselskab (senere Det Norske Misjonsselskap) – forelå Bibelen allerede i oversettelse til flere kinesiske språk. I løpet av de første to tiår av misjonærenes virksomhets-periode utkom *The Chinese Union Version* på standard kinesisk – såkalt mandarinkinesisk, med NT i 1907 og hele Bibelen i 1919 – men ingen norske misjonærer deltok i dette oversettelsesarbeidet. Disse to oversettelsene er oppført som henholdsvis # 417 og # 462 i H. W. Spillet (comp.), *A Catalogue of Scriptures in the Languages of China and the Republic of China*. London 1975. I det følgende vil oversettelser – der det er aktuelt – bli oppgitt med tilsvarende referansenummer til Spillet's katalogisering.
- 4 Som historiske aktstykker eller litterære verk vil enkelte oversettelser kunne stå seg lenge. Det gjelder f eks den engelske oversettelsen, *The Authorised Version* (eller *King James' Version* som den gjerne også blir kalt) og katolikken Wu Ching Hsiung's litterære oversettelse til klassisk kinesisk (wenyu / wenli), jf Spillet, Op.cit. 1975, # 238 – se J.C.H. Wu, *Beyond East and West*, New York 1952 for historien bak denne oversettelsen.
- 5 I skandinavisk sammenheng tok Birger Olsson et endelig oppgjør med den såkalt "ordrette oversettelse" i sin artikkel "Fri eller ordagrann översättning" i: *Nyöversättning av Nya testamentet. Betenkande avgivet av 1963 års bibelkommitee* (SOU 1968:65), Uppsala 1968, 256-294. I sin grundige gjennomgang av ulike svenske oversettelser av NT påviste han at problemstillingen er feil og konkluderte: "Det finns inga fria eller ordagranna översättningar av Nya Testamentet, enbart dårliga eller goda" (s. 294).
- 6 F eks vil en gjerne anvende et annerledes og noe smalere vokabular i en oversettelse beregnet på barn og unge enn i en litterær oversettelse eller en oversettelse som er beregnet på liturgisk bruk. I en litterær oversettelse er det ikke nødvendig å reservere seg mot bruken av lavfrekvente ord. Tvert imot kan en spille på hele språkets spektrum av nyanser og ta i bruk ulike stilarter og sjangre, inklusive poetisk uttrykksform. I en oversettelse for liturgisk bruk vil det normalt ikke bare bli tatt hensyn til hvordan rytmen i tekstene er, men også til hvorvidt det er innarbeidet et liturgisk språk i kulturen som

- oversettelsen skal – eller i en viss utstrekning bør – ta hensyn til.
- ⁷ For en oversikt over de oversettelsesprinsipper han la til grunn for sin oversettelse, se Thor Strandenaes, *Principles of Chinese Bible Translation as Expressed in Five Versions of the New Testament and Exemplified by Mt 5:1-12 and Col 1* (Coniectanea Biblica, New Testament Series 19), Uppsala: Almqvist & Wiksell International 1987, 22-47.
- ⁸ "The Language Atlas of China" gir en god oversikt over de offisielle minoritetsspråkene og hvordan disse fordeler seg utover i Folkerepublikken. Atlaset fins på nettstedet <http://www.rcl.cityu.edu.hk/atlas/A4.html> (feb. 2006) og er utarbeidet av Australian Academy of the Humanities og Chinese Academy of Social Sciences i samarbeid med Department of Linguistics, the Research School of Pacific Studies, The Australian National University.
- ⁹ Se artikkelen "China Minorities Briefing" for detaljer om de enkelte minoritetene – historisk, kulturelt og religiøst – på nettstedet http://www.opendoor-suk.org/article_china_minorities_briefing.php (feb. 2006).
- ¹⁰ Hos Spillett, *Op.cit.* 1975 er det gjengitt flere av de eldre oversettelsene til minoritetsspråkene, men – av naturlige grunner – ingen av dem som er utkommet etter 1975. The British and Foreign Bible Society (BFBS) flyttet i 1984-85 fra London til Swindon (Wiltshire). Samtidig ble biblioteket og arkivene deponert i Cambridge University Library som et permanent lån fra BFBS. En elektronisk, web-katalog over arkivene ble utarbeidet i perioden 1999-2002. Arbeidet med en tilsvarende elektronisk web-katalog over de mange bibeloversettelsene er nå i full gang, men enda er ikke det kinesiske materialet gjort elektronisk tilgjengelig – som en permanent erstatning av Spillett, *Op.cit.* 1975. Se Kathleen Cann, "The Archives of the British and Foreign Bible Society" i: Stephen Batalden, Kathleen Cann & John Dean (eds.), *Sowing the Word: The Cultural Impact of the British and Foreign Bible Society 1804-2004*, Sheffield: Sheffield Phoenix Press 2004, 14-21.
- ¹¹ Befolkningstallene er basert på offisiell informasjon gitt på <http://www.china.org.cn> (feb. 2006), oppdatert 21. juni 2005.
- ¹² F eks er det blant *Miao*-befolkningen minst 100 000 kristne i *Yunnan*-provinsen og over 150 000 i *Guizhou*.
- ¹³ Dette gjelder f eks *uighurene* i *Xinjiang Uyghur Autonomous Region*.
- ¹⁴ Også The Outreach Foundation of the Presbyterian Church in the USA har på sin hjemmeside omtalt dette arbeidet i *Yunnan*-provinsen, jf <http://www.theoutreachfoundation.org> (feb. 2006).
- ¹⁵ Alle skolebarn i Folkerepublikken får obligatorisk undervisning i *han*-kinesisk, selv om deres eget morsmål er ett av minoritetsspråkene eller én av de mange lokale dialektene av *han*-kinesisk.
- ¹⁶ Se Spillett, *Op.cit.* 1975, # 569.
- ¹⁷ Jeg har gjort rede for oversettelsesprinsippene som ligger til grunn for alle disse tre oversettelsene i min avhandling, se Strandenaes, *Op.cit.* 1987, 76-141.
- ¹⁸ De fire evangeliene utkom allerede i 1986, med Shanghai-biskopens *impri-matur* av 8. desember 1985.
- ¹⁹ *La Sainte Bible, traduite en francais sous la direction de L'École Biblique de Jérusalem, Paris* 1956.

- ²⁰ Utgitt av National TSPM/CCC i Folkerepublikken – et samarbeid mellom 1. United Bible Societies 2. Deutsche Bibelgesellschaft, D-Stuttgart 3. Hong Kong Bible Society 4. Studium Biblicum O. F. M. 5. National Council of Churches of Christ in the USA 6. National TSPM/CCC; jf <http://www.hkbs.org.hk> (feb. 2006).
- ²¹ I sin eminente avhandling har Jost Oliver Zetzsche (*The Bible in China: The History of the Union Version, or the Culmination of Protestant Missionary Bible Translation in China* (Monumenta Sreica Monograph Series, 45), Nettal: Steyer Verlag 1999) grundig beskrevet hele prosessen rundt tilblivelsen av CU. For oversettelses-prinsippene som ble lagt til grunn i CUV, se min avhandling, Strandenaes, Op.cit. 1987, 76-99.
- ²² Det første råutkastet av NT forelå allerede i år 2000.
- ²³ Se egen omtale av prosjektet på Hong Kong Bible Society sitt nettsted, <http://www.hkbs.org.hk> (feb. 2006) for disse og nærmere detaljer om RCUV-prosjektet. En annen grunn til å forvente en *forsiktig* revisjon er at det samme sted, i begrunnelsen for RCUV-prosjektet, heter at "Since Chinese Union Bible's first publication in 1919, it has gained wide acceptance into the Chinese Church and become over the years the authorized, canonical version for Chinese Protestants. However, the Chinese language has undergone tremendous changes over the past decades. Certain words and expressions that formerly sounded smooth and natural have since become unnatural and unintelligible."
- ²⁴ Se prosjektomtalen på Hong Kong Bible Society sitt nettsted, <http://www.hkbs.org.hk> (feb. 2006)
- ²⁵ For en oversikt over utviklingen av den katolske kirkes relasjoner til myndighetene i Folkerepublikken i tiden etter 1978, se Chan Shun-Ling & Anthony Lam Sui-ki, "The Transformation and Development of Church-State Relations in Contemporary China: A Case Study of the Catholic Church", *Ching Feng* 3(2002)1-2 (New Series), 93-128. For en kortfattet versjon av den katolske kirke i Kinas historie, se den katolske Shanghai-biskopens bidrag – Aloysius *Jin Lu-xian*, "The Church in China: Past and Present", *Chinese Theological Review* (3)1987, 62-72.
- ²⁶ Blant annet har en rekke av de såkalt patriotisk katolske biskopene i ettertid fått pavelig godkjenning av sin ordinasjon.
- ²⁷ *Hong Kong 2004*. Hong Kong: Hong Kong Government 2005, 459.
- ²⁸ I mitt eget doktorgradsprosjekt har jeg redegjort for denne særegne protestantiske tradisjonsavhengigheten i kinesisk protestantisk bibeloversettelse, se Strandenaes, Op.cit. 1987, 142-147,
- ²⁹ For disse to utgavene, se Spillett, Op.cit. 1975, # 530 og # 539. Ytterligere justeringer ble gjort i hans hebibel, som kom i 1970 (LU) – se Spillett, Op.cit. 1975, # 577.
- ³⁰ For en oversikt, se UBS Annual Report 2002, http://www.ubscp.org/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=54 (feb. 2006). Her gis bl a følgende opplysninger: "A significant development in 2002 was the renewed contact with Bishop Aloysius Jin Lu Xian, the Catholic Bishop of the Shanghai Diocese. With the support of UBS, Bishop Jin and his team translated the New Jerusalem NT into Chinese a few years ago. To date, UBS

has provided Bible paper subsidy for the printing and distribution of 1 million copies of the NT. For 2002, we have provided paper subsidy for another further 150,000 copies of the NT, and 20,000 copies of the *Liturgy of Hours*, a compilation of Scriptures for daily reading and meditation.”

³¹ For dette og det følgende, se Strandenæs, *Art. cit.* 1993, 137-152.

³² Strandenæs, *Art.cit.* 1993, 143.

³³ Avtalen – med både kinesisk og engelsk tekst – er undertegnet av Gabriel M. Allegra og Alan A. Huggins med flere i Hong Kong, juni 1968.

³⁴ Denne inngår i referatet fra det tredje møtet i oversettergruppen for *The Common Version*, i Taipei, Taiwan R.O.C., 22-26/2 1988.

³⁵ For en nærmere redegjørelse for forskjellen mellom disse prinsippene, se J. De Waard og Eugene A. Nida, *Functional Equivalence in Bible Translating*, Nashville, Camden, New York: Thomas Nelson 1986.

³⁶ Thor Strandenæs, "John 2:4 in a Chinese Cultural Context: Unnecessary Stumbling Block for Filial Piety?" i: *Texts and Contexts: Biblical Texts in Their Textual and Situational Contexts*. Essays in Honor of Lars Hartman, Eds: Tord Fornberg and David Hellholm, Oslo, Copenhagen, Stockhol, Boston: Scandinavian University Press 1995, 959-978.

³⁷ Jeg skjelner her bevisst mellom *hanteologi* – som referer til en teologi utviklet (utelukkende) av og blant *han*-kinesere – og *sinoteologi* – som reflekterer det allment kinesiske, jf læren om det som angår det kinesiske i allmennhet, *sinologi*.

Thor Strandenaes, f. 1949, cand.theol. Det teologiske Menighets-fakultet 1973. Teol Dr, Uppsala Universitet 1987. Misjonsprest, utsendt av Ungsomsmisjonen – Norges KFUK-KFUM – og Det Norske Misjonsselskap i Hong Kong 1974-91. Førsteamanuensis ved Misjonshøgskolen 1991- (Det nye testamente 1991-1993; Misjonsteologi 1993-).

Challenges for Modern Chinese Bible Translations

Focusing on challenges for modern Chinese Bible translations this paper has four perspectives, focusing on challenges relating to (1) linguistic choices, (2) historical-political and (3) ecumenical challenges, and (4) theological and cultural challenges for Chinese translators. It is argued that while translation into modern standard Han Chinese is needed, the need for translations into the minority languages of the People's Republic of China must not be neglected. It shows that ecumenical efforts are both needed and possible in both kinds of translation projects, and may contribute as visible signs of church unity. The ecumenical pilot projects – Today's Chinese Version and the yet incomplete (dormant) project, The Common Version – are examples of how ecumenical translations may be realized, provided they get the necessary backing from Chinese churches inside and outside China, both Catholic and Protestant. Examples from history are also given to illustrate how Catholicism and Protestantism in China have developed separate identities, theologies and church languages, and that tradition plays a more dominant role in Chinese Protestant than Catholic bible translations. Finally it shows how modern Chinese versions may benefit from the last decades' development of Chinese biblical scholarship and indigenous theology – both Han Theology, and the wide-scoped Sinotheology – which includes also the theological perspectives of the minority peoples of China.